

**БОРИС ПАРАШКЕВОВ
ЗА МИКА ВАЛТАРИ И
НЕГОВИЯ РОМАН „СИНУХЕ
ЕГИПТЯНИНА“**

chitanka.info

Финландският писател Мика Валтари (1908—1979) издава своя роман „Синухе Египтянина“ през 1945 г. До 1981 г. той претърпява 16 издания и бива преведен на 25 езика. Тези цифри достатъчно красноречиво свидетелствуват за трайната популярност, на която авторът и неговото произведение се радват вече няколко десетилетия не само във Финландия, но и в много страни на света.

Под въздействие на семейната си среда Мика Валтари следва богословие, философия и история на литературата. През 1932—1938 г. работи като литературен критик и редактор, след което изцяло се посвещава на писателската професия. Литературните си опити започва още на 17-годишна възраст, а първия си успех в писателското поприще завоюва със социалния роман „Голямата илюзия“ (1928), рисуващ възжеланията на следвоенното поколение. Творчеството му е изключително разнообразно и в близо 50 тома обхваща всички литературни жанрове. Публикувал е стихове, разкази, пиеси, радиопиеси, социални и приключенски романи (у нас през 1985 г. бе представен с криминалния си роман „Кой уби госпожа Скроф?“). Но световна известност Валтари безспорно придобива със своите исторически романи, сред които на първо място се откроява „Синухе Египтянина“.

Интересът на Валтари към историята или по-скоро към мистиката на древния Египет се събужда още през 1922 г., когато се появява сензационна поредица от съобщения за току-що разкритата гробница на фараон Тутанхамон. Вниманието му се насочва към една от най-бурните епохи в историята на Египет — Амарнската по време на XVIII династия (XIV в. пр.н.е). Макар лично никога да не е пребивавал в Карнак, Луксор и Тел ел Амарна, в чиито околности се пазят паметни места от Тива и Ахетатон, Валтари придобива завидни познания по египтология. Десетилетия наред той интензивно изучава пренесените в Европа произведения на древноегипетската култура и изкуство, многократно посещава Лувъра и историческите музеи в Берлин. Но най-подробни сведения почерпва от литературни източници: „История“ на Херодот, „Египетски митове и легенди“ на Ланген, „История на Египет“ на Брестед и др. Задълбочено проучва публикуваните изображения и текстове по фараонските гробници, с чиято помощ по-късно изгражда описанията си за конструкцията на

хетските и вавилонските бойни колесници, за броя на техните коне, за вида на бойците и колесничарите.

Поразително впечатление у Валтари оставя образът на фараон Ехнатон като „първи истински пацифист в световната история“, макар последиците от вътрешната му политика да се оказват катастрофални за египетската държава. Ако се абстрахираме от някои ранни импресии и от превода на „Химн на Атон“ (1928), частично вплетен в пета книга на „Синухе Египтянина“, Валтари пристъпва от предварителните проучвания към художественото претворяване на историческите си познания едва с пиесата „Ехнатон, роденият от слънцето“ (1937). С нея участва в един анонимен конкурс на Финландското книжовно дружество и получава трета награда. Безкрайно разочарован, Валтари запитва своя учител и приятел проф. Лехтонен защо журито е взело такова решение. Оказало се, че съдниците не посмели да му присъдят първата награда, понеже сметнали, че авторът на пиесата сигурно е някой беловлас, теософски настроен старец — някакъв чудак, с една дума. Впрочем самият Валтари не се съмнява, че много приятели на финландската литература ще се учудят защо един съвременен писател е избрал тема от древността на една далечна страна и ще се питат нима финландската действителност или история — ако „ще се бяга в миналото“ — не предлагат предостатъчно теми, които по-непосредствено и по-живо привличат както въображението на писателя, така и вниманието на публиката. Но в случая според Валтари не авторът е избрал темата си, а темата е намерила своя автор и го е принудила да я осъществи...

Със своите главни герои Ехнатон, Тейс, Нефертити, Ейе и Хоремхеб пиесата „Ехнатон, роденият от слънцето“ представлява своеобразен предвестник на „Синухе Египтянина“. Самият Валтари я разглежда като първи вариант на романа, с чието написване вероятно е щял да се заеме още през 1940 г. ако не била избухнала Втората световна война. По време на войната той прекъсва писателската си дейност, но в подсъзнанието му действието на романа продължава да съзрява и да се обогатява. В резултат на военновременните си преживявания и наблюдения Валтари променя своето схващане за историята и за нейното художествено пресъздаване. Според него без опита му от войната романът е щял да изглежда много по-различно, щял е да бъде много по-слаб, въпреки че търсенето на преки алюзии би

било пресилено. Все пак в мемоарите си той отбелязва, че в романа хетската държава в известна степен напомня нацистка Германия, а танковите сражения през Втората световна война вероятно са поставили на по-друга основа представата му за значението на бойните колесници в древността, когато се използват на големи групи.

Свободното интерпретиране на древноегипетската тематика дава възможност на Валтари да разгърне изцяло богатото си въображение, което би било недопустимо, ако трябва да се претворяват посъвременни и по-известни събития. Редом с историческите личности като централна фигура на романа той изгражда образа на бедняшкия лекар и дворцов трепанатор Синухе. За негов прототип му послужва легендарният придворен Синухе, отнасян към периода на XII династия (XIX—XVIII в. пр.н.е.), по време на царуването на фараоните Аменехмет I и Сенусерт I. Непокойният жизнен път на Синухе Египтянина като самотник, „чужденец на земята“, в чиито жили навярно тече царска кръв, е в пълен унисон с поверието за предопределящата роля на името. Негов антипод в разсъжденията и постъпките е практичният, предан Каптах. Неслучайно някои литературни критици търсят сходство между тази двойка и средновековната Дон Кихот — Санчо Панса. Но според Валтари поне Синухе със своя реалистичен поглед и с положителното си развитие като лекар далеч превъзхожда мечтателния рицар.

Избраният от Валтари начин на повествование в първо лице подхожда напълно за по-автентичното звучене на действителността през погледа на един неин съвременник. Чрез своеобразната изповед на Синухе авторът излага редица наивни, примитивистични виждания на епохата далеч по-сполучливо, отколкото това му се удава в драмата. В хода на изложението умело са вплетени много библейски изрази и мотиви, например: „Онова, което умножава знанието, умножава скърбите“ или „Човек колкото повече научава, толкоз по-угрижен става“, „Жреците му няма да закачаш, защото те не знаят какво вършат“, „Лекари и магьосници безуспешно се бяха опитвали да му помогнат, натривайки очите му с калчица от прах и слюнка“, или свързваният с Пилат Понтийски израз „Ще си измия ръцете“. Загатвайки за подобни моменти от местния бит и мироглед, Валтари по най-непринуден начин ни отвежда към изворите на някои

„уникални“ мъдрости в Свещеното писание, съществували дълго преди появата на християнската религия.

За читателя винаги е било любопитно кои черти от своя характер авторът е вложил в даден свой герой. Относно Синухе Валтари е далеч от мисълта, че е създал своего рода автопортрет. Той допуска единствено, че е въплътил в героя си нещо от своето добродушие, от скандинавския идеализъм. В Синухе Валтари вижда по-скоро носител на някои свои неосъществени възможности като учен, пожертвувани в името на писателското му умение. Личната му оценка за самия роман се съдържа в следното изявление: „С примирение трябва да призная, че «Синухе Египтянина» очевидно е моята най-добра книга. След нея по-хубава не ми се удаде да напиша. Тя действително обобщава дотогавашния ми жизнен опит. Когато разсъждавам за себе си и за моето развитие като писател, аз изпитвам радост, че чрез творбата си живях изцяло и без ограничения в богатия свят на моето въображение. Не ми беше нужно, а и нямах желание да догматизирам собствените си мисли. Читателят трябва сам да ги открие в книгата ми.“

Борис Парашкевов

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.